

RAZVOJ privatnog sektora
u zemljama **ZAPADNOG BALKANA**
u poredjenju sa **EU**

Mirjana Radović-Marković
Radmila Grozdanić
Boris Jevtić

Razvoj privatnog sektora u zemljama zapadnog Balkana u poredjenju sa EU

Prof.Dr Mirjana Radović-Marković

Prof. Dr Radmila Grozdanić

Mr.Boris Jevtić

2014.

© Razvoj privatnog sektora u zemljama zapadnog Balkana u poredjenju sa EU

Autori:

Prof. Dr Mirjana Radović Marković

Prof. Dr Radmila Grozdanić

Mr. Boris Jevtić

Izdavači:

Institut ekonomskih nauka, Zmaj Jovina 12, Beograd

Nacionalna agencija za regionalni razvoj, Trg Nikole Pašića 5, Beograd

Za izdavača:

Prof. Dr Dejan Erić, direktor Instituta Ekonomskih nauka

Miloš Ignjatović, direktor Nacionalne agencije za regionalni razvoj (NARR)

Recenzenti:

Dr Dejan Radulović, pomoćnik ministra, Ministarstvo za regionalni razvoj i lokalnu samoupravu, Republika Srbija

Prof. Dr Krum Krumov, Univerzitet Sv. Kliment Ohridski, Sofija, Bugarska

Dr Zoran Bojović, savetnik predsednika Privredne komore Srbije

Štamparija:

Grafo-SAN, Beograd

Tiraž: 150

ISBN: 978-86-89465-11-2

Copyright © 2013

SADRŽAJ:

Predgovor	9
Uvod	11
PRVI DEO:	
STVARANJE PODSTICAJNOG EKONOMSKOG OKRUŽENJA ZA RAZVOJ PRIVATNOG SEKTORA U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA (Mirjana Radović-Marković).....	13
Poglavlje I.	
TEORIJSKE OSNOVE.....	15
Poglavlje II.	
EKONOMSKO OKRUŽENJE I KONKURENTNOST ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA.....	21
1. Strategija razvoja malih i srednjih preduzeća.....	21
2. Ekonomsko okruženje zemalja zapadnog Balkana.....	22
3. Konkurentnost.....	41
Poglavlje III.	
RANGIRANJE I OCENA POSLOVNOG OKRUŽENJA U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA	45
1. Promena poslovnog okruženja u zemljama zapadnog Balkana	45
1.1. Albanija	48
1.2. BJR Makedonija	49
1.3. Crna Gora	49
1.4. Bosna i Hercegovina.....	50
1.5. Srbija	51
2. Slabe strane poslovnog okruženja u zemljama zapadnog Balkana	52
Zaključak	55

Poglavlje IV.	
TRANZICIJA I RAZVOJ PRIVATNOG SEKTORA U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA	57
1. Principi, ciljevi i metode privatizacije	57
2. Privatizacija u zemljama zapadnog Balkana sa fokusom na Srbiju.....	62
2.1. Srbija	62
2.2. Bosna i Hercegovina.....	70
2.3. Albanija	71
2.4. Crna Gora	73
2.5. BJR Makedonija	74
3. Rezultati tranzicije i efikasnost privatnog sektora u zemljama zapadnog Balkana	76
4. Finansijska podrška malim i srednjim preduzećima u zemljama zapadnog Balkana (2012–2013).....	80
4.1. Srbija	82
4.2. BJR Makedonija	84
Literatura	86
DRUGI DEO:	
RAZVOJ PREDUZETNIČKIH KOMPETENCIJA KROZ PROCES OBRAZOVANJA I NJIHOV UTICAJ NA ZAPOŠLJAVANJE MLADIH (Mirjana Radović-Marković)	101
Poglavlje V.	
PREDUZETNIČKE KOMPETENCIJE, OBRAZOVANJE I ZAPOŠLJAVANJE MLADIH.....	103
Uvod	103
1. Značaj preduzetničkog obrazovanja za povećanje kompetencija i smanjenje nezaposlenosti mlade radne snage	103
2. Pregled literature.....	104
3. Uticaj obrazovanja na razvoj preduzetničkih karakteristika mladih....	106
4. Politika EU: Podsticanje zapošljavanja mladih kroz preduzetničko obrazovanje.....	106
5. Preduzetničke kompetencije.....	108
6. Zainteresovanost mladih za samozapošljavanje i pokretanje vlastitog biznisa: Studija slučaja – SRBIJA	111

6.1. Kako pospešiti interesovanje kod mladih za pokretanje MSPP	111
Zaključak	116
Literatura	117
TREĆI DEO:	
VAŽNE OBLASTI RAZVOJA PRIVATNOG SEKTORA U ZEMLJAMA	
ZAPADNOG BALKANA (Radmila Grozdanić)	
	121
Poglavlje VI.	
NAJZNAČAJNIJE INDUSTRIJSKE OBLASTI RAZVOJA	
PRIVATNOG SEKTORA	
Uvod	123
1. Pregled literature.....	124
Literatura	126
ČETVRTI DEO:	
SEKTOR INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA I RAZVOJ PRIVATNIH	
PREDUZEĆA (Boris Jevtić).....	
	127
Poglavlje VII.	
UTICAJ IT NA RAZVOJ PRIVATNIH PREDUZEĆA.....	
	126
Uvod	128
1. Teorijski okvir	134
2. Digitalizacija privatnog sektora	141
2.1. Značaj širenja digitalizacije preduzeća	145
3. Privatni sektor u industriji informacionih tehnologija	148
3.1. Primer Srbije.....	148
3.2. Primer Bosne i Hercegovine	154
3.3. Digitalne platforme razvoja preduzeća zemalja zapadnog Balkana ..	155
3.4. Neke savremene kompetencije zaposlenih (rezultati terenskog istraživanja u Srbiji)	161
4. Diskusija i zaključci.....	165
Literatura	169
PETI DEO:	
PRIVATNI SEKTOR U AGROINDUSTRIJI ZEMALJA ZAPADNOG	
BALKANA (Radmila Grozdanić)	
	175

Poglavlje VIII.	
RAZVOJ AGROINDUSTRIJSKOG SEKTORA U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA I REZULTATI PRIVATNOG SEKTORA.....	175
Uvod	177
1. Agroindustrijski sektor zemalja zapadnog Balkana	177
1.1. Struktura privatnog sektora po zemljama	181
1.2. Spoljna trgovina: poljoprivredni proizvodi.....	186
1.3. Mogući podsticaji razvoja privatnog sektora u agroindustriji.....	196
1.4. Diskusija i zaključci.....	205
Literatura	208
ŠESTI DEO:	
PRIVATNI SEKTOR U INDUSTRIJI AUTOMOBILA I AUTO DELOVA (Boris Jevtić)	211
Poglavlje IX.	
PROIZVODNI, TRGOVINSKI I EKOLOŠKI ASPEKTI.....	209
Uvod	213
1. Ekonomski profil industrije automobila i auto delova EU	218
2. Privatni sektor u auto industriji i proizvodnji auto delova zemalja zapadnog Balkana	226
3. Industrija auto delova	227
3.1. Primer privatnog sektora u automobilskoj industriji Srbije	228
3.2. Regionalne inicijative za umrežavanje auto industrije	233
4. Izazovi automobilske industrije i njene komponentne u zemljama zapadnog Balkana	234
5. Činioci budućeg razvoja auto industrije u zemljama zapadnog Balkana.....	237
6. Diskusija i zaključci.....	238
Literatura	240

SEDMI DEO: RAZVOJ PRIVATNOG SEKTORA KROZ PORODIČNI BIZNIS (Radmila Grozđanić)	241
--	------------

Poglavlje X.

ZNAČAJ PORODIČNIH PREDUZEĆA ZA ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA	239
---	------------

Uvod	243
-------------------	------------

1. Teorijski okvir	244
---------------------------------	------------

1.1. Definisane porodice preduzeća.....	246
---	-----

1.2. Prenos (sukcesija) vlasništva	247
--	-----

2. Znacaj porodicnih preduzeća u Evropi	248
--	------------

2.1. Pregled porodicnih preduzeća po evropskim zemljama	249
---	-----

3. Privatni sektor u porodicnom biznisu zemalja zapadnog Balkana	254
---	------------

3.1. Porodicno preduzetništvo u Srbiji	255
--	-----

3.2. Porodicno preduzetništvo u Albaniji	257
--	-----

3.3. Porodicno preduzetništvo u BJR Makedoniji	259
--	-----

4. Prednosti porodicnih firmi u zemljama zapadnog Balkana	260
--	------------

5. Nedostaci porodicnih firmi u zemljama zapadnog Balkana	263
--	------------

6. Izazovi porodicnih firmi u zemljama zapadnog Balkana	264
--	------------

7. Diskusija i zaključci	265
---------------------------------------	------------

Literatura	267
-------------------------	------------

Kratka biografija autora

Predgovor

Knjiga, *”Razvoj privatnog sektora u zemljama zapadnog Balkana u poredjenju sa EU “*, ima dvojak cilj. Naime, s jedne strane namera autora je da analiziraju i daju ocenu u kojoj meri je privatizacija u Srbiji i zemljama zapadnog Balkana ispunila očekivanja i stvorila podsticajnu klimu za razvoj privatnog sektora, veće konkurentnosti privreda zemalja regiona i podstakla zapošljavanje. S druge, strane dat je kritički osvrt na slabosti sprovedenih metoda i načina privatizacije, koje se u najvećoj meri ogledaju u visokom stepenu korupcije kao glavnoj kočnici razvoja privatnog sektora u zemljama zapadnog Balkana.

Knjiga je podeljena na sedam zasebnih delova, deset poglavlja i 270 stranica teksta, gde se obradjuju najvažnije tematske celine i analiziraju sa različitih aspekata posmatranja. Ovaj pristup može da bude od koristi istraživačima i naučnim radnicima, koji se bave ovom naučnom problematikom i žele da je sagledaju u njenoj integralnoj verziji.

Na pisanju ove monografije, učestvovala su tri autora:

Prof.dr Mirjana Radović-Marković je autor *koncepta monografije*, *prvog dela* (Poglavljja I-IV, str.11-99) i *drugog dela* (Poglavljje V, str.99-119).

Prof.dr Radmila Grozdanić je autor *trećeg dela* (Poglavljje VI, str.119-124), *petog dela* (Poglavljje VIII, str.173-205) i *sedmog dela* (Poglavljje X, str.237-269).

Mr.Boris Jevtić je autor *četvrtog dela* (Poglavljje VII, str.125-173), *šestog dela* (Poglavljje IX, str.207-237).

Na kraju želimo da posebno naglasimo da je ova monografija, nastala kao deo projekata OI 179015 i II 47009, koje finansira Ministarstvo za prosvetu, nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

Uvod

Nepodeljeno je mišljenje među naučnicima da mala i srednja preduzeća (MSP) daju veliki doprinos u otvaranju novih radnih mesta i generišu ekonomski rast u zemljama sa visokim, ali i u zemljama sa niskim dohotkom. Ona predstavljaju i okosnicu ekonomija zemalja Zapadnog Balkana.

Cilj ove monografije je da ukaže u kojoj meri su zemlje Zapadnog Balkana odmakle na putu realizacije zacrtanih ciljeva u Aktu o razvoju malih i srednjih preduzeća EU i stvorile adekvatan poslovni ambijent za razvoj privatnog sektora i preduzetništva.

Da bi se dala detaljnija i potpunija ocena kretanja razvoja privatnog sektora u zemljama Zapadnog Balkana, posebno ćemo se u ovom radu baviti analizom makroekonomskog ambijenta, ispitivanjem konkurentnosti, izvorima finansiranja, pitanjima institucionalne podrške za razvoj preduzetništva, ograničenjima razvoja MSP, kao i pitanjima preduzetničkog obrazovanja. Pri tome ćemo se poslužiti rezultatima najnovijih vlastitih i drugih istraživanja koja obiluju velikim brojem podataka i sprovedenih analiza. Integralna i detaljna analiza će nam poslužiti za davanje preporuka i ukazivanje u kom pravcu treba da se razvija strategija za pospešivanje ovog sektora, ali i kako u ovom pogledu treba da poboljšaju svoj položaj zemlje Zapadnog Balkana i smanje zaostajanje za zemljama EU. To je posebno važno u situaciji kada se većina zemalja u regionu nalazi u pretpristupnoj fazi za članstvo u Evropskoj uniji.

Autori

Kratka biografija autora

Prof.dr Mirjana Radović-Marković ,redovan profesor i akademik , stalno je zaposlena u Institutu ekonomskih nauka u Beogradu i u delimičnom radnom vremenu u Visokoj školi akademskih studija za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo iz Beograda.

Izabrana je za redovnog člana šest akademija nauka i umetnosti (Evropske akademije nauka ,London,Velika Britanija;Svetske akademije umetnosti i nauka, Sjedinjene Američke Države; Evropsko-Mediterranske akademije umetnosti i nauka,Atina,Grčka ,Bugarske akademije nauka i umetnosti,Sofija, Bugarska,Britanskog kraljevskog društva (RSA),London,Velika Britanija i potprednica je Srpske kraljevske akademije naučnika i umetnika, Beograd, Srbija).

Angažovana je na projektima Ministarstva za nauku Republike Srbije.Bila je rukovodilac projekta Ministarstva nauke (2008-2010), predsednik Naučnog veća (maj 2008-oktobar 2011), član Upravnog odbora (2009-2010).Trenutno se nalazi na poziciji rukovodioca Centra za osnovna ekonomska istraživanja i glavni i odgovorni urednik je časopisa "Economic Analysis" i "Journal of Women's Entrepreneurship and Education",koji su od 2011 godine referentni časopisi Ministarstva za prosvetu i nauku ,Republika Srbija. Glavna je urednica i časopisa ,International Review i urednik ili savetnik više od deset međunarodnih časopisa .

Stalni je gostujući profesor na državnom Univerzitetu Sv. Kliment Ohridski u Sofiji i VUZF Univerzitetu u Bugarskoj ,gde je redovan profesor na master i doktorskim studijama.Po pozivu je profesor i na nekoliko američkih univerziteta (Fairleigh Dickinson University ,Akamai University ,CalCampus i dr.),a predavala je i na velikom broju svetski poznatih univerzitetima (Oxford,Lomonosov,Franklin College i dr.).

Autor je 30 knjiga (20 na engleskom jeziku) i preko 200 naučnih radova, od koji su neki više od 50 puta citirani.

Prof.dr Radmila Grozdanić iz Beograda, redovni je profesor Univerziteta. Radila je na dva fakulteta tehničkih nauka u Zrenjaninu, Univerziteta Novi Sad i Čačku, Univerziteta u Kragujevcu, a sada je zaposlena na Visokoj školi akademskih studija Poslovna ekonomija i preduzetništvo u Beogradu. Međunarodni je ekspert iz oblasti razvoja malih i srednjih preduzeća, idustrijskih odnosa, socijalnog dijaloga, zapošljavanja i regionalnog razvoja. Napisala je preko 20.000 strana radova u naučnim međunarodnim i domaćim časopisima, ima ogromno privredno iskustvo i stručno učešće u domaćim i inostranima organizacijama i telima. Član je Akademije nauka SKANU,Beograd,Srbija I mnogih drugih naučnih i profesionalnih udruženja.

Mr .Boris Jević , diplomirao je na Matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Završio je master studije iz informatike na Fakultetu Tehničkih nauka Čačak, Univerziteta u Kragujevcu i student je doktorskih studija infomacionih tehnologija, RAF, Beograd. Objavio je iz oblasti informacionih tehnologija brojne radove i to : 6 radova u vrhunskim naučnim svetskim časopisima na listi Thompson Reuters-a, radove u 2 nacionalne monografije u okviru projekta Minsitarstva prosvete i nauke RS, 22 naučna rada na međunarodnim naučnim konferencijama , 19 radova u zbornicima naučnih nacionalnih konferencija, 4 rada u stručnim časopisima i 1 rad u namenskoj knjizi naučnih doprinosa iz oblasti.

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

334.722(497-15)

РАДОВИЋ-Марковић, Мирјана, 1956-

Razvoj privatnog sektora u zemljama zapadnog Balkana u poređenju sa EU /
Mirjana Radović-Marković, Radmila Grozdanić, Boris Jevtić. - Beograd :
Institut ekonomskih nauka : Nacionalna agencija za regionalni razvoj, 2014
(Beograd : Grafo-SAN). - 269 str. :

ilustr. ; 24 cm

Tiraž 150. - Bibliografija uz svako poglavlje.

ISBN 978-86-89465-11-2 (IEN)

1. Грозданић, Радмила, 1949- [аутор] 2. Јевтић, Борис, 1981- [аутор]

а) Приватна предузећа - Развој - Западни Балкан

COBISS.SR-ID 204154380

